

лише через три місяці. Він мав доповнити його своїми матеріалами та чеськими еквівалентами і здати до друку. Але обставини змінилися до гіршого. В 1924 р. Панькевича було звільнено з «Шкільного відділу» і переведено в Ужгородську гімназію. Та над словником він і тут не перестав працювати, залучивши до співпраці своїх учнів з різних сіл Закарпаття і Східної Словаччині: «Використовую багатий матеріал колядок, пісень, загадок, казок, який доставили мені учники, а також і матеріал від інтелігентних селян... Дальше сам збираю і буду ще збирати в літі.»¹¹² Чим більше працював Панькевич над словником, тим більші прогалини в ньому бачив, крім того, за принципами лінгвістичної географії, він вирішив до кожного слова давати місце його походження, чого В. Гнатюк не робив, посилаючись на те, що це має бути підручний словар не науковий, а якби він і був науковий, то констатування місця походження даного слова потрібне лише окремим спеціалістам, які це можуть встановити за наведеним джерелом.¹¹³

Справа словника не перестала турбувати В. Гнатюка до останніх днів його життя. Ще 16 вересня 1926 р. (за 3 тижні до смерті), він радить І. Панькевичу: «Робіть через зиму словар тай пускайте в друк, бо щоби дійсно вся праця потому не змарнувалася, а школа би було. Ідеальної повноти ніхто ще не осiąгнув тай не осягне, а краще опісля робити доповнення і ладити друге видання, як зачинати роботу заново.»

Іван Панькевич так і думав зробити: «Працю над словарем закінчую, бо хочу подати хоть то, що дотепер зібране, бо як я би залишив не видане, то ніхто по мені сего не зробить, а і часи змінюються на гірше. Можна би ще много а много доповнити — але помочі не маю ніякої — зданий я майже виключно на себе.»¹¹⁴ Але видати словник йому не вдалось, хоч працював над ним ціле життя і довів кількість карточок до 120—130 тисяч.¹¹⁵

ОБМІН ЛІТЕРАТУРОЮ

Одним з першочергових своїх завдань після приїзду на Закарпаття І. Панькевич вважав заснування української наукової бібліотеки, без якої він не уявляв собі наукової праці. Як завжди в таких випадках, І. Панькевич звернувся за допомогою до свого учителя В. Гнатюка: «Я хочу за всяку ціну якусь малу наукову бібліотеку ту заложити, а видання Товариства (ім. Шевченка — М. М.) були би правою основою» — пише він в листі від 4 травня 1920 р.

В. Гнатюк охоче пішов назустріч І. Панькевичу і посередництвом Ште-

¹¹² Лист І. Панькевича від 8 березня 1925 р.

¹¹³ Лист І. Панькевича від 24 березня 1925 р.

¹¹⁴ Лист І. Панькевича від 12 серпня 1926 р.

¹¹⁵ Сьогодні діалектологічний словник Панькевича (разом з матеріалами В. Гнатюка) знаходиться в Інституті світової літератури та мов ЧСАН. Після смерті Панькевича над ним працювали д-р О. Зілинський та А. Куримський. Опрацьовано приблизно $\frac{1}{3}$ матеріалу, але його видання не передбачається. Може, справді Панькевич мав рацио, коли 40 років тому передбачав, що без нього словник ніхто не видасть?

фанова передав в Ужгород велику посилку книжок, в основному видання НТШ. Панькевич вже через два місяці (13 липня 1920 р.) з радістю констатує, що «Штефанов привіз багато книжок і нині ми вже маємо поважну бібліотеку при «Просвіті». Ця бібліотека регулярно поповнювалась галицькими виданнями, в свою чергу Панькевич систематично висилав у Львів закарпатську літературу.

В. Гнатюк був особисто зацікавлений в тому, щоб у науковій бібліотеці ужгородської «Просвіти» (пізніше вона перетворилася у Державну наукову бібліотеку) якнайповніше була представлена українська література і, незважаючи на свою хворобу, намагався виконати кожне прохання Панькевича.¹¹⁶

Справа наукової бібліотеки так припала до серця Панькевича, що він не залишив її керування навіть після звільнення з «Шкільного відділу», незважаючи на те, що за свою працю не одержував жодної нагороди.

В. Гнатюк був не лише посередником в укомплектуванні ужгородської бібліотеки. В останні роки свого життя він переслав сюди значну частину своєї особистої бібліотеки. Це було зумовлене двома причинами: 1) Він ще з молодих років мріяв про створення на Закарпатті наукового центру, з якого б місцевою інтелігенцією поширювалась національна свідомість, поширювалась думка про належність закарпатського населення до української нації. Без солідної бібліотеки, на його думку, такий центр створити було не можливо. 2) Хвороба і несприятливі матеріальні умови, спричинені до значної міри і тим, що двоє його дітей вчились за кордою (в Чехословаччині) у вищому учбовому закладі, змушували його продавати своє останнє і найцінніше майно — книжки. Ця друга причина була вирішальною.

Попробуємо більше розглянути внесок В. Гнатюка в побудову Ужгородської наукової бібліотеки, оскільки вона зіграла на Закарпатті дуже важливу роль у вихованні наукових кадрів.¹¹⁷

Першу більшу посилку книжок із своєї особистої бібліотеки (46 пакунків) вислав В. Гнатюк в Ужгород наприкінці грудня 1922 р. Ця посилка містила в собі 50 томів «Известий отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук», 20 томів «Сборника Русского филологического общества» та десятки інших книжок.

Про причини продажу цих книжок В. Гнатюк пише Панькевичеві в листі від 21 грудня 1922 р.: «Я загалом не продав би книжок, якби не мусив. Я від війни нічого не справляв до хати: не маю ні одежі, ні білля, все старе понищене, а нового нема за що набути. Крім того, маю довги, бо

¹¹⁶ Так, наприклад, коли Панькевич ніде не міг роздобути «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» Я. Головацького, Гнатюк подав повідомлення в пресу. (Див. лист В. Гнатюка від 10 квітня 1922 р.). На жаль, на це повідомлення ніхто не відгукнувся. Пізніше придбано збірник Головацького від Г. Стріпського. (Див. лист І. Панькевича від 7 червня 1922 р.). Того ж року В. Гнатюк за бажанням І. Панькевича подав у львівській «Свободі» оголошення про те, що Ужгородська наукова бібліотека купує всякі книжки і журнали з історії, літератури, етнографії тощо (Див. лист І. Панькевича від 9 грудня 1922 р.).

¹¹⁷ В 20–30 роках вона була єдиною науковою бібліотекою на Закарпатті: її книжки служили для написання десятків наукових праць. Після 2-ї світової війни вона стала основою університетської наукової бібліотеки.

платня не вистачає мені на життя, хоч яке воно не вибагливе. Коли отже продам книжки, то мушу всі ті прогалини заповнити.»¹¹⁸

Незважаючи на те, що це були книжки, «яких ніде тепер не можна дістати», В. Гнатюк продав їх на тодішні умови дуже дешево — за 4.900 крон.¹¹⁹

7 грудня 1923 р. він знов висилає в Ужгород сім пакунків з 84 книжками й брошурами. Причини продажу були ті самі: «Я не продав би їх, якби біда не тисла. Я маю таку платню, що ледви стане на тиждень жити, а що в дальших трьох тижнях у місяці робити?»¹²⁰

В 1924 р. він висилає в Ужгород шеститомний словник польської мови С. Лінде.¹²¹

Кілька десятків книжок вислав він в Ужгород також у 1925 р.

Здоров'я В. Гнатюка з кожним роком погіршувалось, а в зв'язку з тим і його матеріальне становище. В березні 1926 р. він пише І. Панькевичу: «Я лежу тяжко хорій і ще цього року не встав з ліжка... Що до 300 кч, які я винен Пежанському, то я не можу вислати їх йому зараз готівкою, бо кошти злучені з моєю хороброю дуже великі і пожерають кожний зайвий гріш. Натомість вислав я перед двома днями на Вашу адресу «Енциклопедію слов'янської філології» для бібліотеки і як дістанете за неї гроши, прошу зараз вирівняти довги добродієві Пежанському, а тимчасом перепросіть його. Що до самої енциклопедії, то я її не вислав би, коли б міг зараз звернути гроші Пежанському.»¹²²

У вересні 1926 р. він висилає в Ужгород 19 томів «Ізвестий АН СРСР», які разом з іншими книжками після дворічного листування одержав з Ленінграда.¹²³

Володимир Гнатюк до останніх днів свого життя був зацікавлений у тому, щоб усі закарпатські видання потрапляли в Галичину і були доступні хоч би для наукового використання.¹²⁴

Книжки, надіслані в ужгородську бібліотеку В. Гнатюком або за посередництвом його, ще й зараз становлять основу книжкового фонду бібліотеки Ужгородського університету та, мабуть, мало хто знає, якою ціною вони були здобуті.

¹¹⁸ Лист В. Гнатюка від 21 грудня 1922 р.

¹¹⁹ Лист В. Гнатюка від 28 грудня 1922 р. Але В. Гнатюк одержав гроші лише через кілька місяців, в часі найбільшої грошової інфляції, коли «за всі товари, які маю за них купувати, треба вдвое, а навіть утроє більше платити, як перед місяцем». (Лист від 1 березня 1923 р.). Пізніше він скажиться Панькевичу: «За попередню продажу книжок мене ганьбили тут, що я так дешево продав; казали, що теперішні чеські книжки далеко дорожчі.» (Лист від 30 вересня 1923 р.).

¹²⁰ Лист В. Гнатюка від 13 листопада 1923 р.

¹²¹ Лист І. Панькевича від 31 березня 1924 р.

¹²² Лист В. Гнатюка від 15 березня 1926 р. В тому ж листі він пише про те, що у Львові знайомі давали йому за цю енциклопедію 15 доларів, але він вирішив послати її на Закарпаття.

¹²³ Лист В. Гнатюка від 16 вересня 1926 р.

¹²⁴ 25 травня 1925 р. В. Гнатюк пише І. Панькевичу: «Шкода, що ваші видавництва не присилають по одному примірнику ні до «Літературно-наукового вістника», ні до бібліотеки НТШ, а квасять тільки у себе, щоб ніхто про них не дізнався. Але ж у нас у бібліотеці бувають не лише українці, і не раз добре було би, щоби можна було показати щось із Закарпаття відвідувачам.»